

Софийски университет „Св. Климент Охридски“
Факултет по журналистика и масова комуникация

СТАНОВИЩЕ

от проф. д-р Николай Кирилов Михайлов, СУ „Св. Кл. Охридски“
за придобиване на образователната и научна степен „доктор“ в научна област 3.5.
Обществени комуникации и информационни науки (Връзки с обществеността)
на дисертационен труд на тема: **„Комуникация и комуникационен модел на
богомилското движение през Средновековието (X-XIV век)“**,
представен от Емилия Благоева Кикарина, свободен докторант в катедра
„Комуникация, връзки с обществеността и реклама“ на Факултета по журналистика и
масова комуникация

с научен ръководител: проф. д-р Николай Михайлов

Дисертационният труд е с общ обем от 265 стр. , който обхваща Увод, три глави, изводи и научни приноси, Приложения, както и богата Библиография – 328 използвани единици на български и чужди езици. Очевиден е интересът на дисертанта към предмета и обекта на своето изследване. В него, в степен достатъчна за постигане на целите на подобен труд, докторанта излага своите знания от областта на историята, теория на комуникацията, културната история, литературата, политическата история, като насочва своя изследователски интерес към спецификата на Средновековието в културен и социален план, както и по отношение на социалната комуникация с акцент на комуникационното влияние в България и Византия от съответния исторически период и отражението му в съвременното комуникационно поле. Под Средновековие, авторът разбира периода X-XIV в., който обаче не изследва хронологично- исторически, а по отношение на един уникален феномен – появата на богомилите и разпространението на техните доктрини – и неговото влияние в комуникационен аспект до наши дни. Едно от значимите научни усилия на докторанта е да разкрие дали понятието „публичност“, което днес лежи в основата на съвременния комуникационен модел може да бъде мислено през социалната комуникация на богомилите, т.е. през „християнската религия, нивото на съществуващите тогава технологии и общественото устройство на населените територии“ (с.5). Религиозната основа на подобен на богомилите комуникационен модел, разпространението на Божието слово, е определяща – „Идете. прочее, **научете** всичките народи...като ги **учите** да пазят всичко, що съм ви заповядал...“ (Мат., 28:19-29, курсивът мой). Според мен актуалността и значимостта на изследване с подобна проблематика е видима, с ако мога така да се изразя, смелият и успешен опит на автора за изтъкване на релевантността на модела на комункативно- публичните послания на богомилите в определен исторически период, за изграждане на комуникационен модел в

свърменен културен, социален и дори стопански контекст. Впечатление прави и коректното и добросъвестно събиране, изследване и цитиране на много факти (исторически, литературни, политически) и разнообразни теории, както и ограниченията, които си поставя изследването поради специфичните трудности, пред които се изправя автора, макар че едва ли е подходящо да се формулират твърдения, че се достига до „нещо, което досега никога не е правено“ (с. 12). Но безспорни са уменията на автора да се придържа към заявената тема, удачния избор на методология, оригиналният подход за достигане на изследователските цели – изграждане на комуникационен модел, умелата ориентация в избрания сравнително широк исторически период за изследване, подборът на факти и събития, които потвърждават изследователските тези.

Изследването се основава на няколко основни дискурсивни (понятийни) разграничения – публичност, социална комуникация, „която обхваща комуникационни ситуации в рамките и структурите на човешкото общество“ (с.15), исторически анализ (изследване на посланията на богомилите като „документ на културата“ ако използвам думите на Бенямин), комуникационен модел. Всички те са анализирани и осмислени в предложения изследователски текст, като искам да отбележа демонстрираната висока теоретична ерудиция от страна на докторанта. Използвани са утвърдените в научната общност теории на Р. Буркарт (комуникацията като социално събитие, с. 18), Дидие Косте (наративът като комуникация, с 24), Герхард Малецке (с.37) и много други. От вниманието на докторанта не е убягнало почти нищо от историята и теорията на феномена на комуникацията, от изучаването на комуникационните процеси, което е релевантно на темата на нейното изследване. Прави впечатление стриктното изложение на различни теории и модели, „уплътнено“ със съдържателен анализ и сравнение със съответни изводи от тях. С особена важност е изложението на „теоретичните основи за разбиране на същността на комуникационния модел“ (с. 42 и след.), който модел е и основният методологичен инструмент за изследване, където дисертантът отново демонстрира висока библиографска и академична осведоменост.

Когато навлиза в собствено съдържателното поле на изследването, свързано със социалната комуникация, богомилите, сравнението на тяхното влияние във Византийската империя и средновековна България, докторантът доказва качества на самостоятелен изследовател – сериозни знания за историята на двете страни от интересувания го период, точен подбор на необходими за доказване на тезите му факти, логическа последователност при прехода от общо-теоретичните постановки към

практическа изследователска работа (с. 81 и следв.) и т.н. Тук е и мястото, където докторантът прави важни разграничения, които потвърждават релевантността на изследователския му подход. Напр. за разликата между съвременната публичност и онази от изследвания период (с.83), но и двете, ако перифразираме Бурдийо, се основават на идеята, която една социална група има за себе и стремежа и да представя тази идея, този образ, на други социални групи. В контекста на дисертационния труд става дума за взаимоотношения между религиозни социални групи и светския владетел, които макар и близки на пръв поглед, имат своята специфика и понякога – сериозни противоречия. Това е принципно положение за европейското Средновековие, достатъчно е да спомена имената на Джон Уиклиф и връзката му с лолардите в Англия, Пиеро Валдо, вдъхновителя на валденсите във Франция или на Ян Милич, чешки монах и антиклерикален проповедник от 14 век, който веднъж купил бордей и го превърнал в религиозен приют за над 200 „греховни жени“, което довело официалните църковни власти до ярост). В открояването на българската специфика на този процес в контекста на комуникацията, свързана с богомилите и тяхното продължително духовно влияние върху живота, представите и морала на българския народ, заедно със сложните взаимоотношения с Византийската империя, според мен е едно от основните и безспорни научни постижения на докторант Е. Кикарина. Интересно е наблюдението на докторанта върху връзката между грамотността (макар че тя не я нарича точно така) и разпространението на идеите, в това число на богомилските в средновековното българско общество (с.90-91) и във Византия (с.113 и след.). За разлика от официалната писмена комуникация (в широк смисъл), която се води от специално подготвени служители или лично от благородниците - тогавашния грамотен в буквалния смисъл елит- за комуникацията на богомилските текстове (книжовност, с.139, позоваването на проф. Генчев, с. 143), макар и апокрифни, е необходимо и обикновените хора да бъдат ограмотявани тъй като те насочват своите послания основно към тях, а не към клира или към владетелите. Това е особено важно за българите, според докторанта, защото изобщо революционизира комуникацията в социален и културен смисъл и разширява неимоверно нейния обхват (тук не коментирам богословските аспекти на богомилската доктрина) . Според мен точно е и наблюдението за уникалността на начина на общуване на богомилите, което е насочено и към святото („сакралното в човека“, с. 155), схванато като нещо, „необяснимо чрез понятия“ („вяра, емоционално състояние, надежди, мечти“, с.155) по думите на Рудолф Ото и към социалното – проблемите на неравенството, господството, дори недостатъчните или пренебрегвани комуникативни връзки в

обществото. Докторантът не се ограничава само с преглед, макар и обстоен и демонстриращ завидната му осведоменост в детайли за автори, концепции, трудове, сравнения, символи, топоси на богомилското движение и доктрина, но и според задачите, поставени в началото на своя труд търси връзката на посланията на великите български еретици и „преносът на техните идеи и специфична енергия ...до нашето съвремие“ (с.196). Борбата срещу доминиращото влияние на църквата като единствен източник на комуникационни социални и духовни послания върху политически и всекидневния живот, срещу тоталния контрол върху знанието, образованието, грамотността, от страна на клира и властта, извършван и чрез комуникационни средства, дори срещу монопола на официалното духовенство (при цялата му образованост и може би благочестие) да тълкува свещените книги по въпросите за морала и обществото, както то намери за добре и да ги съобщава/комуникира на миряните, „необичайния характер на богомилската комуникация“ (с.207) – това са все неща, с които богомилите ще останат в завинаги в българската история.

Изследването на свободен докторант Емилия Кикарина разкрива един изследовател с утвърдени научни интереси и умения за самостоятелна работа в полето на комуникацията и социалното знание, удачно използващ необходимата научна методология за постигане на поставените цели. Дори кратък преглед на представените публикации, затвърждава положителното впечатление за автор, умеещ да обобщава и да прави аргументирани изводи в избраното изследователско поле въз основа на сериозен масив проучена литература – 5 научни статии по темата на труда. И Авторефератът и дисертационното изследване са оформени прецизно, прегледно, с допълнителни представени приложения, изводи, таблици и сравнения, които допълнително поясняват и обобщават авторовите разсъждения. Дисертационния труд постига целите си, както основната, така и възникналите в хода на неговото провеждане, което още веднъж доказва сериозната ерудиция и продължителен академичен интерес на докторанта към интересувашия го научен проблем, разработен в дисертационния труд **„Комуникация и комуникационен модел на богомилското движение през Средновековието (X-XIV век)“**. С оглед на всичко казано до тук, имам пълното основание **убедено да гласувам „ЗА“** присъждането на ОНС „доктор“ на свободен докторант Емилия Благоева Кикарина.

Проф. д-р Николай Михайлов, 26.12.2020 г.